

Gönderim Tarihi: 24.02.2023

Kabul Tarihi: 29.03.2023

DÖŞEMEALTI KOVANLIK ÇUVAL DOKUMALARI

Döşemealtı Kovanlık Sack Weavings

Mehmet Ali EROĞLU

Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanat Fakültesi Geleneksel

Türk Sanatları Bölümü

mehmetalieroglu@akdeniz.edu.tr

ORDIC ID: 0000-0001-5576-9333

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Döşemealtı, Antalya'nın el sanatlarıyla ve özellikle Türk kültür ve sanatında önemli bir yeri olan dokuma sanatıyla ünlü ilçelerinden biridir. Kovanlık, Antalya'nın 13. Coğrafi işaret tescilini almış olan Döşemealtı halılarının dokunduğu önemli merkezlerden biridir. Kovanlık mahallesi, Döşemealtı halılarının üretiminin yapıldığı ve Karakoyunlu yörüklerinin yerleşik yaşama geçtiği bir bölgedir. Yörükler yerleşik yaşama geçmeden önce yazlak/kışlak olarak kullanılan bölgelere hızlı ve kolay taşınmak amacıyla çuval dokumalara ihtiyaç duymaktadırlar. Dokumaların yerini alan hazır tekstil ürünleri bu sanatın unutulmasına sebep olan başlıca faktörlerdendir. Bu sebeple; Antalya'da halıcılığın merkezi konumunda sayılan bu bölgede çuval dokumaların tespit edilmesi, incelenmesi ve kataloglanması son derece önemlidir. Türk kültür ve sanatında önemli bir yere sahip olan dokuma sanatının örneklerine Döşemealtı ilçesi Kovanlık mahallesinde de rastlanmaktadır. Literatürde halılarıyla ünlü olan Kovanlık mahallesinde, halılar dışında kilim ve cicim teknikleri ile dokunmuş çuval dokumalarına da rastlanılmıştır. Tespit edilen çuval dokumaları 3 grupta incelenerek, çalışmanın ilgili bölümlerinde çuvalların; teknik, desen, renk ve kompozisyon özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kovanlık, Çuval, Dokuma, Yörük, Döşemealtı

Abstract

Dosemealti is one of the districts of Antalya famous for its handicrafts and especially for the weaving. Kovanlık is one of the important centers where Döşemealtı carpets are woven, which has received the 13th geographical indication registration of Antalya. Kovanlık neighborhood is a district where Dosemealti carpets are produced and Karakoyunlu nomads settled. Before the sedentary life, they needed sack weaving to travel quickly and easily. Ready-made textile products, which replace weaving, are among the main factors that cause this art to be forgotten. Therefore; It is extremely important to identify, examine and catalog sack weavings in this region. Examples of weaving art can be found in the Kovanlık neighborhood of Dosemealti. In Kovanlık, which is famous for its carpets, weavings of sack woven with rugs and cicim techniques were also encountered. These sack weavings were examined in 3 groups and information was given about their technical, pattern, color and composition features.

Keywords: Kovanlık, Sack, Weaving, Yoruk, Dosemealti

1. GİRİŞ

Döşemealtı ilçesi Antalya'nın 19 ilçesinden biri olup, literatüre Döşemealtı halıları ile girmiş bir yörük yerleşim yeridir. Antalya'nın en eski

yerleşim yerlerinden biri olan Döşemealtı, turizm gelirlerinden gerektiğince pay almamakla birlikte el sanatları ve özellikle el dokumalarıyla bilinen bir ilçedir.

Döşemealtı ilçesi; Antalya'nın kuzeyinde, Toros Dağları'nın eteklerinde, Antalya-Burdur karayolu üzerinde ve şehir merkezine 20 km uzaklıktadır. 60 adet iskân evi yaptıran, dönemin Antalya Valisi olan Haşim İşcan, bu evlere Kıbrıs'tan gelen 60 Türk vatandaşını yerleştirip, ilçenin ilk temellerini oluşturmuştur. Döşemealtı'nın nüfusu yaklaşık olarak 73.000'dir (Genç, 2022, s. 2. Paragraf). Yörenin geçim kaynağı; pamuk, zeytin, buğday, arpa, mısır, yulaf, susam, soğan, narenciye, bal, bal mumu, kovan üretimi (Güçlü, 2021, s. 89) ile her türlü sebze-meyve üreticiliği ve hayvancılık olarak bilinmektedir (Döşemealtı Tarihçesi, 2016).

Döşemealtı Anadolu'daki büyük yörük gruplarından olan Karakoyunlu yörüklerinin yaşadığı bir yerleşim yeridir. Yörükler özgürlüklerine düşkün, kolay ve hızlı hareket eden, geçimini hayvancılıkla sağlayan topluluklardır. Hızlı hareket edebilmeleri, eşyalarının çabuk toplanması ve kolay taşınmasıyla bağlantılıdır. Bu sebeple çuval dokumaların yörük yaşamında önemi oldukça fazladır. Geçimini hayvancılıkla sağlayan yörüklerin diğer bir uğraş ve geçim kaynağı da dokumacılıktır.

Hayvanlarından elde ettiği yünü ve kılı eğirerek iplik haline getiren yörükler gerek kendi ihtiyaçları için gerekse satış amaçlı olarak dokuma yapmaktadırlar. Dokumacılık hem konar göçer yörük yaşamında hem de kırsal yaşamda önemli bir yere sahiptir. Anadolu insanı; halısını, kilimini, heybesini, yastığını, minderini, çuvalını kendisi dokumaktadır.

Araştırmaya konu olan Kovanlık mahallesi, Döşemealtı halılarının üretildiği ve pazarlandığı bir bölgedir. Kovanlık önceki dönemlerde köy iken günümüzde Döşemealtı ilçesinin bir mahallesidir. Döşemealtı Kovanlık mahallesi günümüzde hâlâ Döşemealtı dokumalarının üretim ve pazarlamasının devam ettirildiği, günümüzde halı tarlalarıyla ünlenen bir yerleşim yeridir. 2011 yılında Döşemealtı halılarının günümüzdeki durumlarının ve Döşemealtı halılarındaki yozlaşmaların tespit edilmesi amacıyla, Döşemealtı'nın Kovanlık mahallesine gidilmiş ve alan araştırması yapılmıştır. Kovanlıkta yapılan alan araştırması esnasında literatürde Döşemealtı halısı olarak bilinen dokumaların yanı sıra çuval dokumalara da rastlanılmıştır. Araştırma bölgesinde, bir kısmı muhafaza edilen bir kısmı ise hâlâ kullanılmakta olan çuvalar; desen, renk ve kompozisyon özellikleri bakımından incelenmiştir.

Bu çalışma; Döşemealtı ilçesi Kovanlık mahallesi ve çuval dokumalarıyla sınırlandırılmıştır. Literatürde halılarıyla ünlü olan bu bölgede, çuval dokumalarının tespit edilerek; desen, renk ve kompozisyon açısından incelenmesi, yörede havlı dokumalar kadar havsız dokuma grubu olan çuvalların tespit edilmesi, kataloglanması ve bu bilgilerin gelecek kuşaklara aktarılması amaçlanmaktadır. Bu çalışmada; Kovanlık mahallesindeki kaynak kişiler ile görüşülmüş, literatür taraması yapılmış ve alandan elde edilen bilgiler literatürdeki bilgilerle karşılaştırılıp desteklenmiştir.

2. KOVANLIK ÇUVAL DOKUMALARI

Antalya'nın Döşemealtı ilçesinin bir mahallesi olan Kovanlık, Karakoyunlu yörüklerinin yaşadığı bir mahalledir. Kovanlık mahallesinin bağlı olduğu Döşemealtı ilçesi ve civarında farklı Yörük grupları da yaşamaktadır. Bu gruplar; Karakoyunlu, Yeniosmanlı, Karatekeliler, Meyilli ve Homanlı aşiretlerinin yanı sıra farklı gruplardan olan Aydınlı, Kızıl Işıklar, Sarıkeçili, Saçıkara ve Hayta olarak sıralanabilmektedir. Karakoyunlu aşiretinden olanlar; Kovanlık, Aşağıoba, Karaveliler, Ekşili, Camili ve bu köylere bağlı mezralardır (Atlıhan, 2011, ss. 7-8). Bu sebeple bu mahallede Anadolu yörük yaşamının ve yörük el sanatlarının izlerini görmek mümkündür.

Görsel 1. Karakoyunlu Yörükleri ile Görüşme ve Karakoyunlu Yörük Kadınları (Eroğlu, 2011)

Döşemealtı olarak da bilinen Döşeme Ovasında yaşamakta olan Karakoyunlu yörükleri tarafından dokunan halılar literatürde “Döşemealtı halısı” olarak geçmektedir. Bölge aynı zamanda Kovanlık mahallesi sınırları içerisinde olduğu için bu halılara “Kovanlık Halıları” da denilmektedir. Ayrıca 1960 yıllarına kadar yalnızca Kovanlık, Aşağıoba ve Killik köyünde ikamet eden Karakoyunlu yörükleri tarafından dokundukları için de

“Kovanlık Halısı” olarak isimlendirildikleri bilinmektedir (Deniz & Aydın, 2022, s. 49)

Araştırmanın yapıldığı Kovanlık mahallesinde yaklaşık 30 adet çuval dokuma tespit edilmiştir. Tespit edilen çuval dokuma örneklerinden 14 adedine bu çalışmada yer verilmiştir. Çuvallar, bilinenin aksine içlerine eşya koymak ve taşıma amacıyla değil, yer yaygısı olarak kullanılmaktadır. İncelenen örneklerde; tek parça halinde dokunan, sonradan iki ucunun birbirlerine dikilmesiyle kullanıma hazır hale getirilen çuvalların bir kısmının sökülerek yolluk, yastık ve paspas gibi amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu şekilde kullanılan çuval dokumaların yanı sıra hatıra amaçlı sandıklarda saklanan çuval dokumalara da rastlanmıştır.

Görsel 2. Çuval Dokumaların Farklı Kullanım Alanları (Eroğlu, 2011)

Çuval dokumaları; kullanım amaçlarına, boyutlarına veya dokundukları ham maddeye göre isimlendirilirler. Kullanıldıkları ham maddeye göre kıl çuval ismini alırken, kullanım amaçlarına göre; un çuvalı veya giyisi çuvalı diye adlandırılabilirler. Aynı zamanda alaçuval, esvap, oturgan çuval, deve çuvalları, yoz çuval, pırtı çuvalı, kulplu çuval, zahire çuvalı, tırl çuvalı, Karaburun çuvalı, Kâtibi çuval, topak yanırlı çuval gibi isimler de alabilmektedirler.

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre çuval; pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunmuş büyük torba olarak (*Güncel Türkçe Sözlük*, t.y.). Farsçada ise; kaba kumaştan yapılan torba anlamına gelen çuval kelimesi, içerisine koyulan yiyecek, içecek veya eşyaları korumak ya da saklamak amacıyla kullanılmaktadır.

“Çuval Farsça çüval kelimesinden gelmez. İçinde yiyecek, giyecek eşyası saklamak ve taşımak için kullanılır. Çuval insan beli yüksekliğinde ve içi eşya

ile dolu iken bir insanın sırtına alıp götürebileceği büyüklüktedir. Yörelere göre değişmekle birlikte, bel yüksekliğinde olanlarına beldari, büyüklerine haral (harar), küçüklerine ise, yine yörelere göre değişmekle birlikte dimi, gireniz, seklem vb. adlar verilir. Çadır içinde veya evde yana yana konulduğunda yük adını alır. Yine, çuval hayvan sırtına yüklendiğinde de yük (denk) denir. Genellikle yün veya keçi kılından, iliksiz kilim tekniğiyle dokunur” (Deniz, 2010, s. 2)

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere çuvallar, taşıma amaçlı kullanılan ve yörük yaşamının vazgeçilmez kullanım eşyalarından biridir. Çuval dokumaları her yörük grubunun kullandığı dokumalardandır. Yörüklerde aynı çuvallar farklı isimlerle de anılmaktadır ama hangi isim ve hangi tanımlama yapılırsa yapılsın çuvallar, taşıma ve saklama amaçlı dokumalardır. Kovanlıkta yaşayan Karakoyunlu yörük aşireti tarafından dokunan ve kullanılan çuval dokumaları günümüzde yok olmak üzeredir. Bu yok olmadaki en önemli sebeplerden birincisi yörüklerin yerleşik hayata geçmesi ikinci sebebi ise artık taşıma amaçlı üretilen ve kullanılan dokumaların yerini makine işi üretimlerin almış olmasıdır.

İncelenen örneklere bakıldığında, çuvallarda belirgin bir şekilde kovanlık yöresine ait; desen, renk ve kompozisyon karakteristiğine rastlanılmamıştır. Buna sebep olarak; yörük gruplarının tek bir coğrafyada değil farklı alanlarda yaşaması ve hareket halinde olmaları gösterilebilir. Yörükler gittikleri yerlere dokuma kültürlerini götürmüşler ve oradaki dokuma kültürünü de kendi dokumalarına yansıtmışlardır.

Yörük yaşamında önemli yeri olan çuval dokumalar yörük aşiretlerine, malzemelerine, kullanım amaçlarına, motif ve yanış özelliklerine göre de gruplandırılmaktadırlar. “Un çuvalı ve kıl çuval. Un çuvalında tahıllar ve yemeklik gıda maddeleri muhafaza edilirken, kıl çuvalda ise mutfak aletleri bulunmaktadır.” (Ersavaş & Özkanlı, 2018, s. 45)

Kovanlıkta desen, renk, kompozisyon ve dokuma teknikleri bakımından incelenen çuval dokuma örnekleri; un çuvalları, alaçuvallar ve kıl çuvallar olmak üzere üç ana başlık altında gruplanmaktadır. Bu gruplandırma çuvalların kullanım alanlarına, malzeme özelliklerine, desen/yanış ve renk özelliklerine göre yapılmıştır.

2.1 Un Çuvalları

Anadolu insanının en temel besin kaynaklarından biri undur. Un çuvalları; içerisinde un ve gıda maddelerini korumak ve taşımak amacıyla dokunmaktadır. Mümkün olduğunca amacı dışında kullanılan bu çuvallar,

yörük yaşamında her genç kızın çeyizinin olmazsa olmazlarından olmasına rağmen günümüzde bu kültürden tamamen vazgeçilmiştir.

Un çuvalları, diğer çuval dokumalara göre daha sağlam dokunmaktadır. Kovanlık mahallesinde un çuvalı olarak kullanılan 4 adet çuval dokuma örneğine rastlanmıştır. Yöredeki un çuvallarının atkı ve çözgü ipliğinin pamuk olduğu tespit edilmiştir. Bu çuvalların yanışlarında yün iplikler kullanılarak, cicim tekniğiyle dokunmuş olup, enleri 62 ila 73 cm, boyları ise 85 ila 135 cm arasında değişiklik göstermektedir. Bu tür çuval dokumalar tek parça olarak dokunmakta ve yan kenarları sıkıca dikilmektedir.

Görsel 3. Un Çuvalı Örneği 1 (Eroğlu, 2011)

Tablo 1. Un Çuvalı Örneği 1 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği		
				Zemin:	Kilim	Desen:
1	Un Çuvalı	Kovanlık	Temmuz 2011			
En (cm):	63	Boy (cm):	113	İplik Çeşidi:	Z Büküm	Kullanılan Renkler
İplik Hammaddesi:	Çözgü:	Pamuk	Atkı:	Pamuk	Desen:	Yün
						Kırmızı, Sarı, Turuncu, Yeşil, Krem

Genel Açıklama: Bu dokumada dikey desen kompozisyon uygulaması karşımıza çıkmaktadır. Dokumanın sağ tarafında yaklaşık 15 cm genişliğinde, pıtrak motifinin simetrik tekrarı ile oluşan bir kompozisyon görülmektedir. Çuvalın dikey desenli kısmı haricindeki bölümünde ise pıtrak motifleri yüzeye serpiştirilmiş haldedir. Yer yer bozulma ve yıpranmaların olduğu bölümlerde çuvala yama işlemi uygulanmıştır.

Görsel 4. Un Çuvalı Örneği 2 (Eroğlu, 2011)

Tablo 2. Un Çuvalı Örneği 2 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği			
2	Un Çuvalı	Kovanlık	Temmuz 2011	Cicim			
En (cm):	62	Boy (cm):	128	İplik Çeşidi:		S Büküm	Kullanılan Renkler
İplik Hammaddesi:	Çözüğü:	Pamuk	Atka:	Pamuk	Desen:	Yün	Sarı, Kırmızı, Turuncu, Yeşil, Siyah

Genel Açıklama: 11 eşit banttan oluşan bu çuval dokuma örneği, yörede un çuvalı olarak kullanılmıştır. İlk sırada görülen çengel motifi; yatay olarak, iki sıra şeklinde, farklı renklerle, cicim dokuma tekniği ile dokunmuştur. Yatay bantların ayrımı, 8 adet tarak motifinin sıralanmasıyla sağlanmıştır. Tarak motiflerinin bulunduğu bantların aralarına yine 8 adet farklı renklerde sıralanan pıtrak motifleri yerleştirilmiştir.

Görsel 5. Un Çuvalı Örneği 3 (Eroğlu, 2011)

Tablo 3. Un Çuvalı Örneği 3 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği			
3	Un Çuvalı	Kovanlık	Temmuz 2011	Zemin:	Kilim	Desen:	Cicim
En (cm):	66	Boy (cm):	135	İplik Çeşidi:	Z Büküm	Kullanılan Renkler	
İplik Hammaddesi:	Çözü:	Pamuk	Atkı:	Pamuk	Desen:	Yün	Kırmızı, Sarı, Turuncu, Siyah

Genel Açıklama: Tek parça dokunmuş olan bu çuval örneğinde; 9 adet pıtrak motifi, dikine desen kompozisyonu ile uygulanmıştır. Pıtrak motifinin iki yanında yer alan hayat ağacı motifi görülmektedir. Bu motiflerinin haricinde kalan geniş kısımda serbest kompozisyon uygulaması ile 4 adet yanış yer almaktadır. Bu yanışların 2 adedi yörede “çarpy”, diğeri 2 adedi “dörtgöz” adıyla bilinen göz motifleridir.

Görsel 6. Un Çuvalı Örneği 4 (Eroğlu, 2011)**Tablo 4.** Un Çuvalı Örneği 4 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği			
4	Un Çuvalı	Kovanlık	Temmuz 2011	Zemin:	Kilim	Desen:	Cicim
En (cm):	73	Boy (cm):	85	İplik Çeşidi:	S Büküm	Kullanılan Renkler	
İplik Hammaddesi:	Çözü:	Pamuk	Atkı:	Pamuk	Desen:	Yün	Siyah, Kırmızı, Sarı, Bej

Genel Açıklama: Koç boynuzu motifinin uygulandığı bu çuval örneği tek parça olarak dokunmuştur. Çuvalın desensiz olan bölümüne, dikine şerit uygulaması yapılmıştır. Atkı ve çözgü ipliği pamuk, desen ipliği ise yündür. Yıpranan kısımlara bir yama yapılmıştır. Diğeri un çuvallarından farklı olarak kare formuna daha yakın dokunmuştur.

2.2 Alaçuval, Alacaçuval

Kovanlıkta çok renkli ve çok desenli çuvalara alaçuval-alacaçuval denilmektedir. Kovanlık alaçuvallarında kırmızı, kahverengi ve tonları sıklıkla kullanılmaktadır. Bu dokumalar desen, renk ve kompozisyon itibariyle Fethiye yöresi ve Sarıkeçili yörük çuvallarına benzemektedir. Çuvalarda yoğun bir desen-motif kullanımı karşımıza çıkmaktadır. Kilim ve

cicim dokuma tekniğiyle dokunmuşlardır. Yanış bakımından zengin olan bu çuvallar genellikle çeyiz için dokunmuş olup, giysi-esvap çuvalı olarak da adlandırılırlar.

“Nakışça zengin, çok renkli, giyecek eşyalarının saklandığı çuvallara denir. Giyecek ve bu türden eşyalar için yünden dokunmaktadır. Çadırların genellikle sağ köşesine konularak üzerleri açık bırakılır. Çadırı renklendiren en önemli parçalar bu çuvallardır. Çok zengin bir renk ve motif anlayışı bulunmaktadır. Yörüklerde genç kızların çeyizlerinin en önemli parçasını oluştururlar.” (Akan, 2016, s. 48)

Kovanlık mahallesinde çuval dokuma süslemeleri, yatay bantlar veya dikey bordürler olarak iki grupta incelenebilir. Birçok alaçuval dokumasında karşımıza çıkan, dokuma boyunca yatay, kalınlı, inceli bantlar ve bu bantların içerisinde simetrik olarak tekrar eden motif-yanış kullanımı, yöre örneklerinde de karşımıza çıkmaktadır. Yatay kompozisyonun aksine dokumanın tek bir tarafında karşımıza çıkan dikey bordüre benzeyen kompozisyon süslemeli dokumalara da yörede alaçuval denilmektedir. Bu dikey süslemelerin yanında ince dikey çizgilerden oluşan bantlar da yer almaktadır.

Yörede 7 adet alaçuval incelenmiştir. Dokumalarda kilim ve cicim tekniği kullanılmıştır. Cicim tekniği kullanılan dokumalar; sık motifli ve seyrek motifli cicim tekniği olarak iki farklı çeşitte dokunmuşlardır. Çuvallar tek parça dokunmuş olup iki çeşit birleştirme tekniğiyle birleştirilmiştir. Dikey desenli çuvalların birleştirilmesi; çuvalın alt tarafı ve bir yan kenarın dikilmesiyle yapılırken, yatay desenli çuvallarda sadece yan kenarlar dikilerek çuvallar oluşturulmuştur. Çuvalların iç kısmında bırakılan ve “atkı fişkırığı” olarak tabir edilen iplikler incelendiğinde, ipliklerin büküm çeşidinin çoğunlukla “S” büküm olduğu görülmektedir. İncelenen dokuma örneklerinde, iplikler el eğirmesi olduğundan dolayı iplik numaraları tespit edilememiştir.

Görsel 7. Alaçuval Örneği 5 (Eroğlu, 2011)

Tablo 5. Alaçuval Örneği 5 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği			
5	Alaçuval	Kovanlık	Temmuz 2011	Cicim			
En (cm):	65	Boy (cm):	95	İplik Çeşidi:	S Büküm	Kullanılan Renkler	
İplik Hammaddesi:	Çözü:	Yün	Atkı:	Yün	Desen:	Yün	Koyu Kırmızı, Kırmızı, Mavi, Sarı, Siyah, Gri

Genel Açıklama: Tek parça dokunmuş olan bu çuval örneği; kuru gıdaların saklanması için kullanılmaktadır. Ön yüzünde; 16 adet, farklı renklerde, yatay, kalın bantlardan bir kompozisyon görülmektedir. Dokumada; gözlü yol, pıtrak, göz, saçbağı, bereket ve su yolu motiflerinin, sırasıyla yukarıdan aşağıya farklı bantlarda, farklı zemin renkleriyle dokundukları görülmektedir. Kenarlara; taşımaya yardımcı olması amacıyla çarpana tekniğiyle dokunan kolon dokuma dikilmiştir.

Görsel 8. Alaçuval Örneği 6 (Eroğlu, 2011)

Tablo 6. Alaçuvall Örneği 6 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği			
6	Alaçuvall	Kovanlık	Temmuz 2011	Cicim			
En (cm):	70	Boy (cm):	110	İplik Çeşidi:	S Büküm	Kullanılan Renkler	
İplik Hammaddesi:	Çözüğü:	Yün	Atkı:	Yün	Desen:	Yün	Siyah, Sarı, Kırmızı, Kahverengi, Mavi, Yeşil, Beyaz, Turuncu

Genel Açıklama: Kırmızı, kahverengi ve tonlarının hâkim olduğu bu dokuma örneğinde, inceli kalınlı yatay bantlardan oluşan yüzeyde; tarak ve gözlüyol (göz motifinin yan yana kullanılması) motiflerinden oluşan bir kompozisyon görölmektedir. Kolay taşınabilme ve sağlamlığı arttırmak amacıyla kenarlarına kolon dokuma dikilmiştir. Dokumanın arka kısmı incelendiğinde; kırmızı, kahverengi ve siyah, desensiz, yatay, kalınlı inceli bantlar oluşturulmuştur.

Görsel 9. Alaçuvall Örneği 7 (Eroğlu, 2011)**Tablo 7.** Alaçuvall Örneği 7 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği			
7	Alaçuvall	Kovanlık	Temmuz 2011	Kilim			
En (cm):	60	Boy (cm):	118	İplik Çeşidi:	Z Büküm	Kullanılan Renkler	
İplik Hammaddesi:	Çözüğü:	Yün	Atkı:	Yün	Desen:	Yün	Koyu ve Açık Kırmızı, Siyah, Beyaz, Krem

Genel Açıklama: Tek parça dokunmuş olan bu alaçuvall örneğinin; başlangıç ve bitiş kısımlarında, yörede “çıbıklı-çizgili” olarak tabir edilen yatay bantların olduğu bir kompozisyon vardır. Dokumayı tek parça halinde incelediğimizde, ortaya gelecek şekilde, iki sıra halinde, 6 tam ve 2 yarım bereket motifinden oluşan bir kompozisyon görölmektedir. Birbirini simetrik olarak takip eden bereket motiflerinin göröldüğü alan, ortadan kıvrılarak dikildiğinde, dokumanın hem önünde hem arkasında, 3'er adet tam ve 1'er adet yarım bereket motiflerinin olduğu dikine bantlar görölmektedir. Kenar-

dikey ve alt-yatay bölümler “L” şeklinde dikilerek çuval oluşturulmuştur. Kilim dokuma tekniğiyle dokunmuş olan bu alaçuval örneğindeki motif uygulamasına Sarıkeçili çuvallarında topak yanışlı çuval denilmektedir.

Görsel 10. Alaçuval Örneği 8 (Eroğlu, 2011)

Tablo 8. Alaçuval Örneği 8 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği			
8	Alaçuval	Kovanlık	Temmuz 2011	Cicim			
En (cm):	63	Boy (cm):	125	İplik Çeşidi:	S Büküm	Kullanılan Renkler	
İplik Hammaddesi:	Çözüğü:	Yün	Atkı:	Yün	Desen:	Yün	Koyu ve Açık Kırmızı, Siyah, Krem

Genel Açıklama: İncelenen bu alaçuval örneği kullanıma bağlı olarak yıpranmış ve yıpranan bölgelere yama yapılmıştır. Diğer alaçuval örneklerinde de görüldüğü gibi kalınlı inceli yatay bantlar ve bu bantların arasında motif süslemeleri görülmektedir. Çuvalın ön ve arka yüzünde motif kullanımı görülmekte olup ön yüze göre arka yüzde daha seyrek motif kullanımı görülmektedir. Pıtrak, çengel, deveboynu, baklavalı isimlerle anılan motifler bulunmaktadır. Diğer alaçuval örneklerine nazaran daha uzun dokunmuştur.

Görsel 11. Alaçuvallı Örnek 9 (Eroğlu, 2011)

Tablo 9. Alaçuvallı Örnek 9 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği			
9	Alaçuvallı	Kovanlık	Temmuz 2011	Cicim			
En (cm):	60	Boy (cm):	127	İplik Çeşidi:	S Büküm	Kullanılan Renkler	
İplik Hammaddesi:	Çözü:	Yün	Atka:	Yün	Desen:	Yün	Kahverengi, Kırmızı, Turuncu, Krem

Genel Açıklama: Arka kısmı yünün kendi rengi olan kahverengi ile dokunmuş, kolon dokumalı bu alaçuvallı örneğinde sık motifli cicim tekniği uygulanmıştır. Çuvallın ön yüzeyinde yatay, dört kalın bant, bu kalın bantların alt ve üst kısımlarında kahverengi ve beyaz renklerden oluşan ince bantlarla yüzey alan şeması oluşturulmuştur. Sandık, bereket, eğrice, göz ve koçboynuzu motiflerinin sık kullanıldığı bir dokuma örneğidir. Diğer alaçuvallı örneklerine göre daha uzun dokunmuş olan bu çuvallın; develerde yük taşımak amacıyla dokunan deve çuvallı olabileceği düşünülmektedir.

Görsel 12. Alaçuvallı Örnek 10 (Eroğlu, 2011)

Tablo 10. Alaçuvall Örneği 10 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği			
10	Alaçuvall	Kovanlık	Temmuz 2011	Kilim			
En (cm):	70	Boy (cm):	94	İplik Çeşidi:	Z Büküm	Kullanılan Renkler	
İplik Hammaddesi:	Çözüğü:	Yün	Atka:	Yün	Desen:	Yün	Gri, Turuncu, Kırmızı, Bej, Yeşil, Sarı, Beyaz

Genel Açıklama: Dokumanın sağ tarafının dikey, alt kısmının ise yatay “L” şeklinde dikilmesiyle oluşturulmuştur. Tek parça dokunan bu dokuma örneğinin ortasında çengel ve göz motiflerinden oluşan bir kompozisyon uygulaması görülmekte olup dokumanın başlangıç ve bitiş kısmında yatay desensiz bantlar bulunmaktadır.

Görsel 13. Alaçuvall Örneği 11 (Eroğlu, 2011)**Tablo 11.** Alaçuvall Örneği 11 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği			
11	Un Çuvalı	Kovanlık	Temmuz 2011	Kilim			
En (cm):	65	Boy (cm):	98	İplik Çeşidi:	S Büküm	Kullanılan Renkler	
İplik Hammaddesi:	Çözüğü:	Pamuk	Atka:	Pamuk	Desen:	Yün	Siyah, Turuncu, Kırmızı, Mavi, Beyaz

Genel Açıklama: Dokumanın başlangıç ve bitiş kısmı desensiz, krem renkte ve pamuk malzeme ile dokunmuş, orta kısmında ise koyu kırmızı, açık kırmızı ve mavi, ince şeritler bulunmaktadır. 10 adet bereket motifi ve bu bereket motiflerinin içerisinde göz motifi kullanılarak, desenli yüzeyler elde edilmiştir. Çuval dokumasında kullanılan aynı renklerden oluşan kolon dokuma, çuval kenarlarına dikilmiştir.

2.3 Kıl, Yoz, Çubuklu, Çizgili-Yollu Çuval

Kovanlıkta un çuvalı ve alaçuvallardan başka; kıl çuval, yoz çuval, çubuklu çuval, çizgili çuval, yollu çuval olarak adlandırılan çuval dokumaları da bulunmaktadır. Kıl ve yoz çuval denilen çuvallar genelde; desensiz, atkısı ve çözüğü kıl malzemedenden dokunmuş çuvallardır. Diğer çuvallara göre daha az kirkitlenmiş gözenekli çuvallardır. Kıl ve yoz çuvallara genellikle; hayvan

yemi, saman, arpa, ot ve nadiren de olsa kuru bakliyat ürünleri konulmaktadır. Çuvalların kullanım amaçları yöreye göre değişiklikler gösterebilmektedir. Kıl çuvallar genelde tahıl ve kuru bakliyat ürünleri saklanmakta kullanılırken, bazı yörelerde mutfak eşyalarının saklanması için kullanıldıkları da bilinmektedir (Özkoca, 2019, s. 67)

Araştırmaya konu olan kovanlık yöresinde bu çuvallar; genellikle kullanıma bağlı olarak yıpranmıştır. Yıpranan bu çuvallar sökülerek; paspas, kapı önü yaygısı, odunların üzerine örtü ve çul minder denilen minderlerin yapımında kullanılmışlardır. Alan araştırması esnasında kıl ve yoz çuvallara da rastlanılmış olup, desen, motif ve kompozisyon özellikleri olmamasından dolayı bu çuvallara çalışmada yer verilmemiştir. Yörede; çubuklu-çizgili ve yollu çuval olarak adlandırılan, tek parça halinde dokunmuş, yan kenarları dikilerek çuval haline getirilmiş dokuma örneklerine de rastlanmıştır.

İncelemeler sonucunda 2 adet yollu/çubuklu çuval ve 1 adet kıl çuvala rastlanmıştır. Çubuklu çuvallar dikey bantlardan oluşmaktadır. İncelenen örneklerden 2 adedi siyah-beyaz bantlardan oluşurken 1 adedi; kılın ham rengi olan siyah bantlardan oluşmaktadır. Çubuklu dokumaların ön yüzleri desenli, arka yüzleri ise düz çubuklardan oluşmaktadır. 1 adet kıl malzemeden yapılmış, üzerinde pıtrak, tarak ve bereket motiflerin olduğu çuval dokuma örneğine rastlanmıştır. Kaynak kişi bu çuval örneğini desenli olmasından dolayı alaçuval olarak tanımlamakla birlikte, bu örnek malzeme yönünden incelendiğinde kıl çuvallar kategorisinde yer almaktadır (Mehmet Topkaya, kişisel görüşme, 2011).

Görsel 14. Alaçuval Örneği 12 (Eroğlu, 2011)

Tablo 12. Alaçuval Örneği 12 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği			
				Zemin:	Kilim	Desen:	Cicim
12	Yollu/Çubuklu Çuval	Kovanlık	Temmuz 2011				
En (cm):	63	Boy (cm):	113	İplik Çeşidi:	Z Büküm	Kullanılan Renkler	
İplik Hammaddesi:	Çözüğü:	Yün	Atkı:	Yün	Desen:	Yün-Orlon	Siyah, Turuncu, Kırmızı, Mavi, Beyaz

Genel Açıklama: Yörede “çıbıklı-çuval” adıyla bilinen bu ve benzeri dokuma örneklerinin büyük bir çoğunluğunda desen ve kompozisyon benzerlikleri görülmektedir. Tek parça dokunan bu dokuma örneğinde aynı kalınlıktaki yatay bantlar, eşit aralıklarla, koyu ve açık renklerin üst üste gelmesiyle oluşmaktadır. Çuvalın ön yüzü olarak tasarlanan bölümünde; siyah bantlar içerisinde sarı, mavi, kırmızı, yeşil ve turuncu renklerde, iki sıra olacak şekilde cicim tekniği ile dokunmuş pıtrak motifleri bulunmaktadır.

Görsel 15. Alaçuval Örneği 13 (Eroğlu, 2011)**Tablo 13.** Alaçuval Örneği 13 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği			
				Zemin:	Kilim	Desen:	Cicim
13	Yollu/Çubuklu Çuval	Kovanlık	Temmuz 2011				
En (cm):	75	Boy (cm):	116	İplik Çeşidi:	Z Büküm	Kullanılan Renkler	
İplik Hammaddesi:	Çözüğü:	Yün	Atkı:	Yün	Desen:	Yün-Orlon	Siyah, Beyaz, Mavi, Pembe, Yeşil, Sarı

Genel Açıklama: Kovanlık mahallesinde yoz-kıl-çıbıklı çuval olarak gruplandırılan bu çuval örneklerinin tamamında benzer kompozisyon özellikleri görülmektedir. İncelenen örneklerde yatay bantların kalınlığı, sıklığı, üzerlerinde kullanılan motifler ve motif renkleri değişmektedir.

Görsel 16. Alaçuval Örneği 14 (Eroğlu, 2011)

Tablo 14. Alaçuval Örneği 14 Analiz Tablosu

Örnek No	Dokumanın Türü	Tespit Edildiği Bölge	Araştırma Tarihi	Dokuma Tekniği			
14	Kıl Çuval	Kovanlık	Temmuz 2011	Cicim			
En (cm):	67	Boy (cm):	132	İplik Çeşidi:	S Büküm	Kullanılan Renkler	
İplik Hammaddesi:	Çözüğü:	Kıl	Atkı:	Kıl	Desen:	Yün-Orlon	Kırmızı, Siyah, Beyaz, Yeşil, Mavi, Turuncu, Mor

Genel Açıklama: Bu örneğin; atkı ve çözgü ipliği kıl malzemeden dokunmuş, malzeme itibarıyla kıl çuval grubuna dahil edilirken yörede “alaçuval” olarak nitelendirilmektedir. Kovanlıkta yerleşik yaşama geçişle çuvaların kullanım amaçları da değişiklik göstermiştir. Bu örnek de farklı kullanım amacına sahip örnekler arasında ve kapı önü paspası olarak kullanılmaktadır.

3. SONUÇ

Turizmin başkenti olarak adlandırılan Antalya, tarihi ve turistik güzelliklerinin yanı sıra alternatif turizm faaliyetlerini de bünyesinde barındıran bir ildir. Antalya'nın birçok ilçesi turizm ile anılırken bazı ilçeleri ise el sanatlarıyla anılmaktadır. Bu ilçelerden biri olan Döşemealtı, Antalya'nın en eski yerleşim merkezlerinden birisi olup, aynı zamanda bir yürük yerleşim merkezidir.

Döşemealtı, literatürde “Döşemealtı halıları” ile bilinmekte olup, Döşemealtı halılarının dokunduğu yerlerden bir tanesi de bir zamanlar köy olan, günümüzde ise Döşemealtı'nın bir mahallesi olarak kayıtlara geçen Kovanlıktır. Kovanlık; Karakoyunlu yürüklerinin yerleşim yerlerinden biridir. Yörede arıcılık, bal ve kovan üretiminin fazla olması ve yapılan kovanların çevre il ve ilçelere satışının yapılmasından dolayı Kovanlık ismini alan yerleşim yeri, halı tarlaları ve dokumalarıyla da ün yapmıştır. Bölge, havlı

dokumalarıyla ünlü olduğu kadar havsız dokumalarıyla da önemli bir yere sahiptir. Bir yörük yerleşim alanı olan Kovanlıkta yörük yaşamında önemli bir yere sahip olan çuvallar, yerleşik yaşamla birlikte farklı kullanımlarla karşımıza çıkmaktadır. Yörük çadırlarının vitrini olan ve yörüklerin eşyalarının saklandığı çuvallar, Kovanlıkta yerleşik yaşamla birlikte eski önemini kaybetmiştir. 1980'li yıllara kadar yarı göçer durumda olan ve yazları yaylalara yapılan göçlerin tamamen bitmesiyle birlikte artık çuval ve benzeri dokuma üretimi yapılmamaktadır. Buna rağmen halı dokumaları, çeşitli projelerle desteklenerek devam etmektedir. Yerleşik yaşamla birlikte gençlerin turizm alanlarında istihdamının artması sebebiyle dokumaların öğretileceği genç nüfus azalmıştır. Son yıllarda gerek Döşemealtı gerekse Kovanlıkta, halı dokuma üretimi için yerel yönetimler, kamu ve özel kuruluşlar projeler oluşturmakta ve konuyla ilgili kooperatif faaliyetleri artmaktadır.

Kovanlıkta halı dokuma kurs faaliyetleri ve kooperatiflerin kurulması olumlu sayılabilecek gelişmelerdendir. Yine bir başka olumlu faaliyet ise Döşemealtı belediyesi tarafından, Döşemealtı ve Kovanlık halılarının, coğrafi işaret tescili olarak, Antalya'nın tescillenen 13. ürünü arasında yer almalarıdır. Bu olumlu gelişmelere bir başka örnek ise Kovanlıktaki halı tarlalarıdır. Kovanlık halı tarlaları son zamanlarda, medyada gündeme gelmiş, turistlerin ilgi odağı haline gelmiştir.

Kovanlık halı tarlaları, dokumacılık faaliyetlerinin tanıtımı açısından oldukça önemli olarak görülse de geleneksel dokumaların farklı yöntemlerle eskitilmesi, kimyasal işlemlere tabi tutularak bu halıların, halı tarlalarında sergilenerek satışa sunulması, geleneksel dokumacılığın yozlaşması açısından olumsuz bir durum sergilemektedir.

Literatürde halılarıyla ünlü olan bu bölgede, çuval dokumaların da tespit edilmesi son derece önem arz etmektedir. Kovanlıkta çuvallar üç grupta toplanmış olup bunlar; un çuvalları, alaçuvallar (alacaçuvallar) ve kıl-yoz-çubuklu çuvallar adı altında toplanmıştır. Çuvalların büyük bir çoğunluğu yün malzemeyle dokunurken un çuvallarında pamuk malzeme kullanımı karşımıza çıkmaktadır. Çuvallarda; bereket, koçboynuzu, pıtrak, tarak, çengel, göz ve suyolu yarıklarının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Çuvalların kenarlarına dikilen kolon dokumaların amacı; çuvallarda taşımayı kolaylaştırmak ve dayanıklılığı arttırmaktır.

Kovanlık çuvallarında koyu ve açık kırmızı, turuncu, kahverengi, sarı, mavi, yeşil, krem, siyah, beyaz, pembe, mor renkler kullanılmıştır. İncelenen çuval dokumaların; kilim ve cicim teknikleri ile dokundukları tespit edilmiştir.

Bu dokumalardaki ipliklerin el eğirmesi oldukları görülmüş, bu sebeple iplik numaraları tespit edilememiştir.

Bu çalışmada; halıları ve halı tarlalarıyla ünlenen Kovanlık mahallesinde tespit edilen çuval dokumaları; desen, motif, renk, kompozisyon ve malzeme özellikleri yönünden incelenmiştir. Halılarıyla tanınan bu bölgede çuval dokumaların son örneklerinin tespit edilmesi ve kataloglanması; bu bilgilerin gelecek kuşaklara aktarılması açısından önemli bir yere sahiptir.

4. SUMMARY

Antalya/Döşemealtı is a region famous for its carpets in the literature. Considering the cultural heritage of this region; It has been found that different types of weaving have not been included in the literature, except for carpet weaving. This study has been prepared for the purpose of cataloging sack weaving, which is one of the last examples in Antalya / Döşemealtı / Kovanlık neighborhood, a region famous for its carpet weaving, and which is facing the danger of extinction, to be brought into the literature.

Sack weavings are the weaving types that have an important role in daily use in the Yoruk life, which is a part of our culture. These products are in danger of extinction due to reasons such as the use of technological opportunities by the Yoruks, the widespread use of ready-made sacks, most of which are made of synthetic materials when the need to use sacks, the last remaining examples are now used for different purposes, and the sedentary life.

While examining the sack weavings, which are among the latest examples, it is aimed to bring the motif, color, technique and composition features of weavings to the literature. In the meantime, the possibility of detecting motifs, colors and compositions that have not yet been encountered in the literature is also a factor that supports the aim of the study. It is also among the objectives of the study to determine whether the characteristics of the sack identified belong to the region, and whether the motif, color, composition and weaving techniques determined in different regions are similar to this region.

In 2011, a field research was conducted in the Kovanlık neighborhood of Döşemealtı in order to determine the current status of Döşemealtı carpets and the corruptions in Döşemealtı carpets. During the field research carried out in Kovanlık neighborhood, sack weavings were found in addition to the weavings known as the Döşemealtı carpet in the literature. In the research

area, sacks, some of which are preserved and some of which are still in use; examined in terms of pattern, color and composition properties.

In this study; In Antalya/Döşemealtı/Kovanlık neighborhood, Karakoyunlu Yoruks who used to live as nomads but now settled down have been interviewed and information has been received about the sack weavings identified. The information obtained from the local population has been compared with the information obtained from the investigations carried out in the field in terms of motif, color, size and weaving technique. The data obtained from all this information has been compared and supported with the information obtained as a result of the literature review.

Contrary to what is known, it has been determined that the sacks were not used for placing and carrying goods, but also as a floor mat. In the examined samples; It has been determined that some of the sacks, which are woven in one piece and made ready for use by sewing the two ends together, are removed and used for purposes such as hall rugs, pillows and mats. In addition to the sack weavings used in these ways, sack weavings stored in chests for souvenir purposes have also been found.

Approximately 30 sack weavings have been found in the Kovanlık neighborhood where the research has been conducted. 14 of the identified sack weaving samples are included in this study. The information and photographs of the sack weaving samples discussed in terms of pattern, color, composition, yarn properties, and weaving technique are given in the relevant sections of the study.

Sack weaving samples examined in the Kovanlık neighborhood in terms of pattern, color, composition and weaving techniques are grouped into three main headings: flour sacks, alachuvals and “Bristle, Plain, Streaked or Striped” sacks. This classification has been made according to the usage areas of the sacks, material properties, pattern/motif and color characteristics. In total, 4 woven sacks, 7 colorful sacks, 2 Striped/Streaked sacks and 1 Bristle sack samples have been examined. As a result of the examinations conducted; it has been found that weft, warp and pattern yarns are wool in the majority of sack weavings, especially in the sack groups called colorful sacks. It has been found that cotton and wool yarns are used in sack weaving used as flour sacks, while in the sack weaving group, which is called Bristle, Plain, Streaked or Striped sack, which is another group, the yarns used consist of wool and bristle material.

It has been found that Red, Black, Orange, Yellow, White, Blue, Green colors are used intensively in the yarns of the sack weavings examined,

respectively. In addition, in these weavings; It is seen that the motifs of cocklebur, hook, tree of life, cross, four-eyed, eye path, eye, hair tie, fertility, waterway, comb, hook, gooseneck, chequered, chest, curve and cleat are woven.

5. KAYNAKLAR

- Akan, M. (2016). Anadolu yörük yaşamında dokuma geleneği. *Kalemişi Türk Sanatları Dergisi*, 4(7), 39-58. <https://www.kalemisidergisi.com/makale/pdf/1452601600.pdf>
- Atlıhan, Ş. (2011). Antalya - Döşemealtı'nda kirkimli dokumalar. *Arış Halı Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, 0(6), 4-19. <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.15>
- Deniz, B. (2010). Tekstil ürünlerini saklamada kullanılan halı ve düz dokumalar. *Sanat Dergisi*, 0(12), 1-13. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2600/33449>
- Deniz, B., & Aydın, Ö. (2022). Döşemealtı halıları. *Hars Akademi*, 5(Özel Sayı), 44-79. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hars/issue/68596/1082961>
- Döşemealtı Tarihçesi*. (2016). Erişim Tarihi: 12 Ocak 2023, Erişim Adresi: <http://www.dosemealti.bel.tr/tr/m/dosemealti/tarihcesi.html>
- Eroğlu, M. A. (2011). *Döşemealtı yörük yaşamı ve kültürü* [Fotoğraf Çekimi]. Kovanlık, Döşemealtı, Antalya.
- Ersavaş, H., & Özkanlı, O. (2018). 20. yüzyılda Orta Toroslardaki yörüklerin mutfak kültürü. *Aydın Gastronomy Dergisi*, 2(1), 39-49. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/498971>
- Genç, T. (2022). *Başkan Genç'ten mektup var*. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2023, Erişim Adresi: <http://www.dosemealti.bel.tr/tr/m/haberler/baskan-gencten-mektup-var.html>
- Güçlü, S. (2021). Yörük kışlağında kırsala, kırsaldan kentsel: Döşemealtı'nda sosyal değişim ve kırsal soylulaştırma. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(2), 75-93. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.2.5>
- Güncel Türkçe Sözlük*. (t.y.). Türk Dil Kurumu. Erişim Tarihi: 05 Ocak 2023, Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr>
- Özkoca, B. (2019). Çorum'un bazı köylerinde üretilen kıl dokuma örnekleri. *Arış Halı Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, 0(14), 65-77. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aris/issue/46302/581916>
- Topkaya, M. (Haziran, 2011). Kişisel görüşme. (M. Eroğlu, Röportaj Yapan).

Çatışma beyanı: Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı bulunmamaktadır. Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kişiden destek alınmamıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Yazarın araştırmaya katkı oranı %100. Alan araştırması, alanda tespit edilen materyallerin fotoğraf çekimi, literatür taraması, karşılaştırma.